

Професійна деформація виникає на трудовій стадії соціалізації особи і тому неможлива поза конкретною професійною діяльністю. Але їй передують етапи соціалізації, на якій може сформуватися схильність до професійної деформації. Ця схильність виникає на ґрунті нерівномірностей, затримок розвитку, родинних сценаріїв раннього жорсткого формування професійних переваг і домагань тощо. У такому контексті важливого профілактичного значення набуває розробка методики діагностики схильності до професійної деформації і включення її у процедуру професійного психологічного відбору в ОВС та поглибленого психологічного вивчення при висуванні по службі. З іншого боку, обов'язковим елементом професіограм на спеціальності ОВС за аналогією з «професійними шкідливостями» повинна стати інформація щодо ймовірності зазнавання професійної деформації.

При підготовці програми запобігання професійної деформації працівників ОВС доцільно виділити щонайменше дві групи заходів. Перша група (перспективна) пов'язана з удосконаленням нормативно-правової бази функціонування ОВС, порядку проходження служби різними категоріями працівників. Вона повинна передбачати внесення змін та доповнень до діючих актів (за попереднім аналізом їх кількість складає близько десяти), внесення пропозицій до проектів нових актів.

Друга група (конкретно-практична) повинна передбачати заходи у рамках чинної нормативно-правової бази з акцентом на головній низовій ланці – міськрайоргані внутрішніх справ. Функції планування, координації, здійснення заходів доцільно покласти на апарати по роботі з особовим складом, зокрема, психологічну службу. Конкретні заходи можуть проводитися у таких напрямках: організаційно-адміністративному, відновлювально-реабілітаційному, психолого-педагогічному. Завданням першого напрямку є послаблення деформуючого впливу діяльності шляхом тимчасового вилучення працівника з діяльності, службового середовища або їх зміни. Завдання другого напрямку полягає у відновленні психофізіологічного потенціалу, зміцненні психічного здоров'я працівника. Завданням третього напрямку є формування і розвиток індивідуально-психологічних характеристик, які блокують деформуючий вплив, створення сприятливих для цього соціально-психологічних умов.

О.Л.Севєров, канд. психол. наук

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В ОВС

Наприкінці 1993 р. в МВС України було створено Управління виховної та соціально-психологічної роботи і окреслена перспектива розбудови відповідних підрозділів в міськрайвідділах та інших структурних ОВС.

Проте з ряду інших причин, перш за все суб'єктивних, роботу управління почали орієнтувати на вирішення питань традиційних для бувших політвідділів: оздоровлення дітей працівників, підготовка до різних свят, конкурси художньої самодіяльності і т.ін. Водночас саме психологічна служба була фактично викреслена з функціональних обов'язків працівників управління, а на місцях (за виключенням служби по боротьбі з організованою злочинністю) так і не створені відповідні підрозділи. Більш того, створене управління загубило свою самостійність і влилося до Головного управління по роботі з особовим складом ОВС, що по суті реанімувало стару структуру. Однак це недоцільно, оскільки це не зрушить з місця стану законності, дисципліни,

культури, психологічної, професійної грамотності працівників, бо такі зрушення можливі лише на підставі науково вивіреної роботи, яка повинна починатися з профорієнтації, профвідбору, психологічного тренінгу тощо.

Такою роботою мають займатися професійно підготовлені фахівці-психологи, підготовка яких за різними формами навчання вже ведеться в вузах МВС України.

На психологічну службу повинні бути покладені такі основні функції.

1. *Прогностична*, пов'язана з аналізом та оцінкою соціально-психологічної ситуації на обслуговуваній території (підрозділах, установах, учбових закладах) та розробкою рекомендацій щодо заходів по її поліпшенню, а також тактиці дій ОВС (керівництва) в тих чи інших конкретних умовах.

2. *Психодіагностична*, пов'язана з розробкою та впровадженням в практику надійних методик, спрямованих на вивчення індивідуальних особливостей особистості працівників ОВС, їх оптимального використання та просування по службі, попередження плинності кадрів, подоланню професійної та морально-психологічної деформації.

3. *Психокорекційна*, спрямована на попередження та подолання у працівників ОВС професійної та морально-психологічної деформації; профілактиці зрадинства, аморальності, суїцидів. Створення в підрозділах ОВС системи психологічного розвантаження (кімнат релаксації, методик автотренінгу і т.ін.), соціального захисту працівників.

4. *Профорієнтаційна та профвідбіркова*, спрямована на роботу по залученню до лав ОВС обдарованої молоді, організацію спеціалізованих коледжів, ліцеїв, спеціалізованих класів; індивідуальне патрунування кандидатів – майбутніх працівників ОВС; персоналізований відбір (на основі поглибленого психологічного вивчення особистості) кандидатів до лав МВС та прогнозування їх найдоцільнішого використання.

5. *Експертна*, спрямована на участь в психологічному обґрунтуванні на оцінці нових технологій діяльності різних служб та частин ОВС, проєктів нормативних документів та управлінських рішень.

6. *Консультативна*, спрямована на допомогу співробітникам різних служб та частин ОВС в проведенні індивідуально-профілактичного та виховного впливу на ті чи інші групи населення, що потрапили у сферу уваги органів внутрішніх справ, або тих, що представляють оперативний інтерес та інші консультації соціально-психологічного змісту.

7. *Соціально-реабілітаційна*, спрямована на надання соціально-психологічної допомоги працівникам ОВС та членам їх сімей, які знаходяться у кризовій ситуації, постраждали від злочинів, соціальних та інших катастроф, перенесли поранення, тяжкі хвороби тощо; організація патрунування пристарілих та хворих ветеранів ОВС; оздоровлення дітей співробітників.

8. *Виховна*, пов'язана з формуванням у працівників ОВС почуття національної гідності, високих моральних якостей, гуманістичної психології, всебічного культурного та духовного розвитку особистості. Це формує і розвиває загальнолюдські цінності орієнтації, культуру міжнародних та міжособових відносин, патріотизм, вірність Закону, Присязі, готовність до виконання поставлених завдань.

9. *Просвітницько-пропагандистська*, спрямована на підвищення загальної та психологічної культури і задоволення духовних запитів працівників ОВС і членів їх сімей.

На перше місце в роботі міліції повинна бути поставлена гуманістична мета. Міліція – це не тільки меч, який карає тих, хто посягає на честь особи, її права і свободи, приватну та державну власність, а й щит! Перш за все щит, який захищає кожного громадянина від свавілля, насилля, несправедливості.

Психологія сучасного міліціонера остаточно ще не сформована і потребує певної реформації особистості, спрямованої, перш за все, на такі основні установки особистості, як гуманізм, людяність, готовність прийти на допомогу, внутрішнє переконання в необхідності підкорення закону, обов'язку, присязі, непримиреність до порушників закону і одночасна віра в можливості змінити людину в кращий бік.

Все це можливо за умов розробки науково вивіренних програм підготовки фахівців-правоохоронців. Розробка таких програм повинна бути покладена саме на соціально-психологічне управління. Гальмування створення зазначеної служби посилить кризові явища, які мають місце в ОВС, загострить проблеми взаємовідносин між населенням та правоохоронними органами.

А.И.Черкашин, А.А.Лисняк, Н.Н.Савченко

О НЕОБХОДИМОСТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОТБОРА И ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ПОЖАРНОЙ ОХРАНЫ К ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ЭКСТРЕМАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ

Боевая работа специалистов пожарной охраны протекает в экстремальных условиях, ведущими элементами которых являются значительное нервно-психическое напряжение, большие физические нагрузки, высокая температура, влажность, шум, гипотия, токсичные продукты горения, активные химические соединения, радиоактивность и т.д.

Сильные психогенные раздражители боевой деятельности: переживание угрозы здоровью и жизни, вид погибших, обгоревших и травмированных на пожаре людей, дефицит информации и времени на обдумывание и принятие целесообразного решения, высокая ответственность за выполнение боевой задачи, быстро меняющаяся обстановка и т.д. в сочетании с неблагоприятными физическими, химическими и биологическими факторами окружающей среды вызывают у пожарных сильный эмоциональный стресс.

В результате среди личного состава пожарной охраны наблюдается высокий уровень заболеваемости, травматизма и гибели. Заболеваемость и травматизм работающих в профессиях, сходных по опасности и вредности с профессией пожарного, в определенной степени связаны с неблагоприятными условиями их труда, создающими предпосылки к нарушениям функционирования различных систем организма. Поэтому можно предположить, что неблагоприятные условия труда пожарных также могут оказывать существенное влияние на показатели заболеваемости и травматизма.

Исследования зарубежных авторов показали, что в подразделениях пожарной охраны отмечен рост гибели, травматизма и заболеваемости личного состава. За прошедшее десятилетие число погибших в Бельгии увеличилось на 27%, в Финляндии – на 23%, в Австрии – на 12%, в Канаде – на 6%, в Англии – на 5%, в Японии – на 5%. Смертность среди пожарных достигает 68 на 100 тыс. человек, в связи с чем эта профессия по степени опасности – на